Guia didàctica

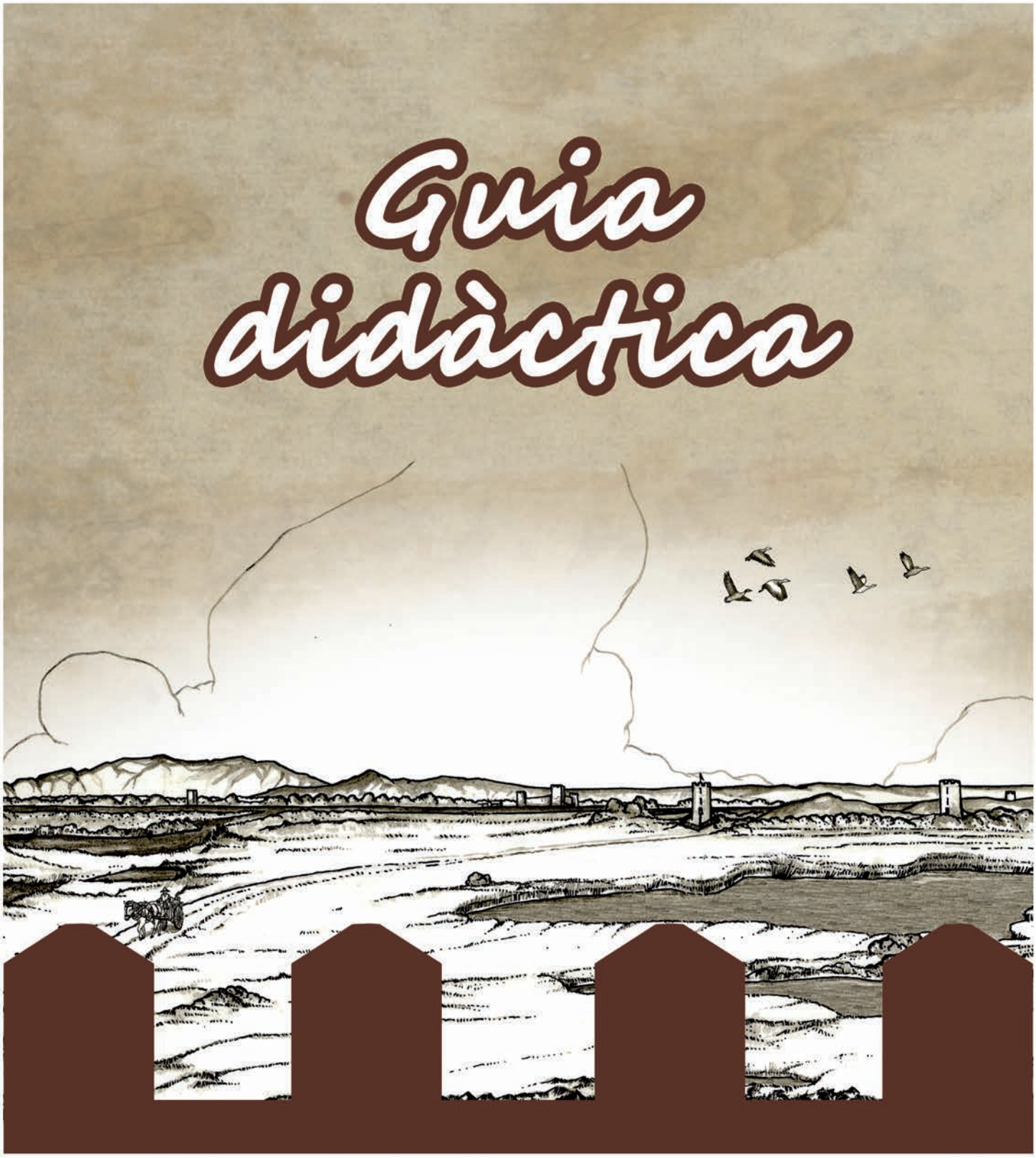

La Torre de l'Aldea

Centre d'Interpretació de les torres de guaita

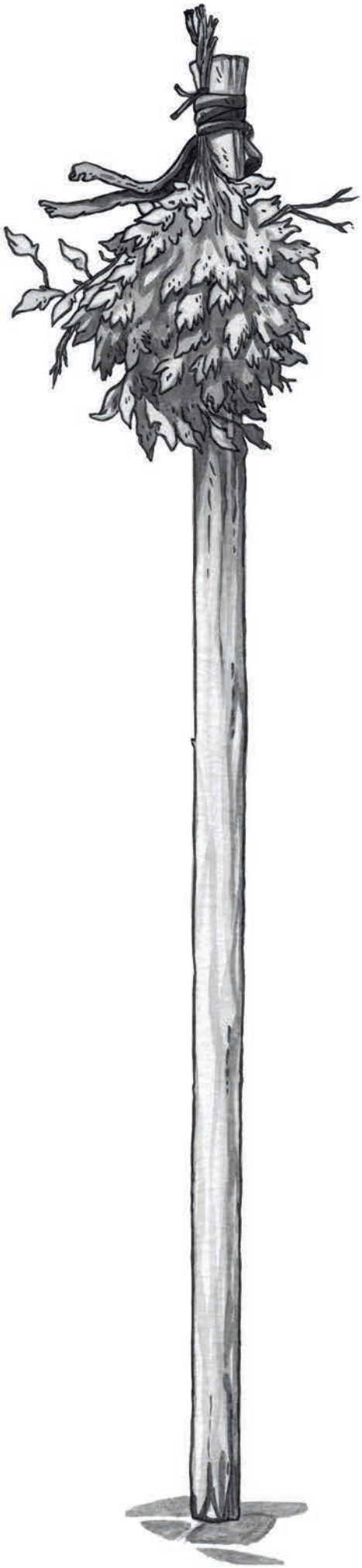

Autor: Óscar Cid
Maquetació i il·lustracions: Toni Térmens
Edita : Ajuntament de l'Aldea

Sumari

Pàgina 5 Introducció

Pàgina 7 El context territorial i històric de la torre de l'Aldea

Pàgina 15 Inserció curricular

Pàgina 23 Activitats

Pàgina 38 Recursos complementaris: Glossari.

Pàgina 41 Bibliografia

Introducció

El patrimoni serveix per a crear coneixement i, també, respecte. Tanmateix, contribueix a formar ciutadans crítics, que vulguin analitzar el seu entorn.El patrimoni defensiu de l'Ebre i la torre de l'Aldea constitueixen recursos didàctics patrimonials desaprofitats.

Us presentem, per tant, la Guia Didàctica per a la visita al Centre d'Interpretació de les torres de guaita, a la torre de l'Aldea, com un recurs de suport als docents que consideren interessant encendre l'espurna de la curiositat als seus alumnes i transmetre'ls la passió pel passat.

Ho fem conscients de que, avui dia, les escoles surten més de les aules per a aprofitar els recursos de l'entorn, atès el seu caràcter formatiu i educatiu.

Les finalitats, per tant, del treball que proposem són :
-contribuir al coneixement del patrimoni local per part de l'alumnat
-entendre com funcionava una torre de vigia i defensa
-conèixer i analitzar els elements de la torre i llur funció
-apropar-nos als actes quotidians dels avantpassats i traslladar-nos a la vida medieval
-treballar les competències bàsiques de l'alumnat mitjançant activitats multi-disciplinars

Esperem que la proposta us siga d'utilitat.

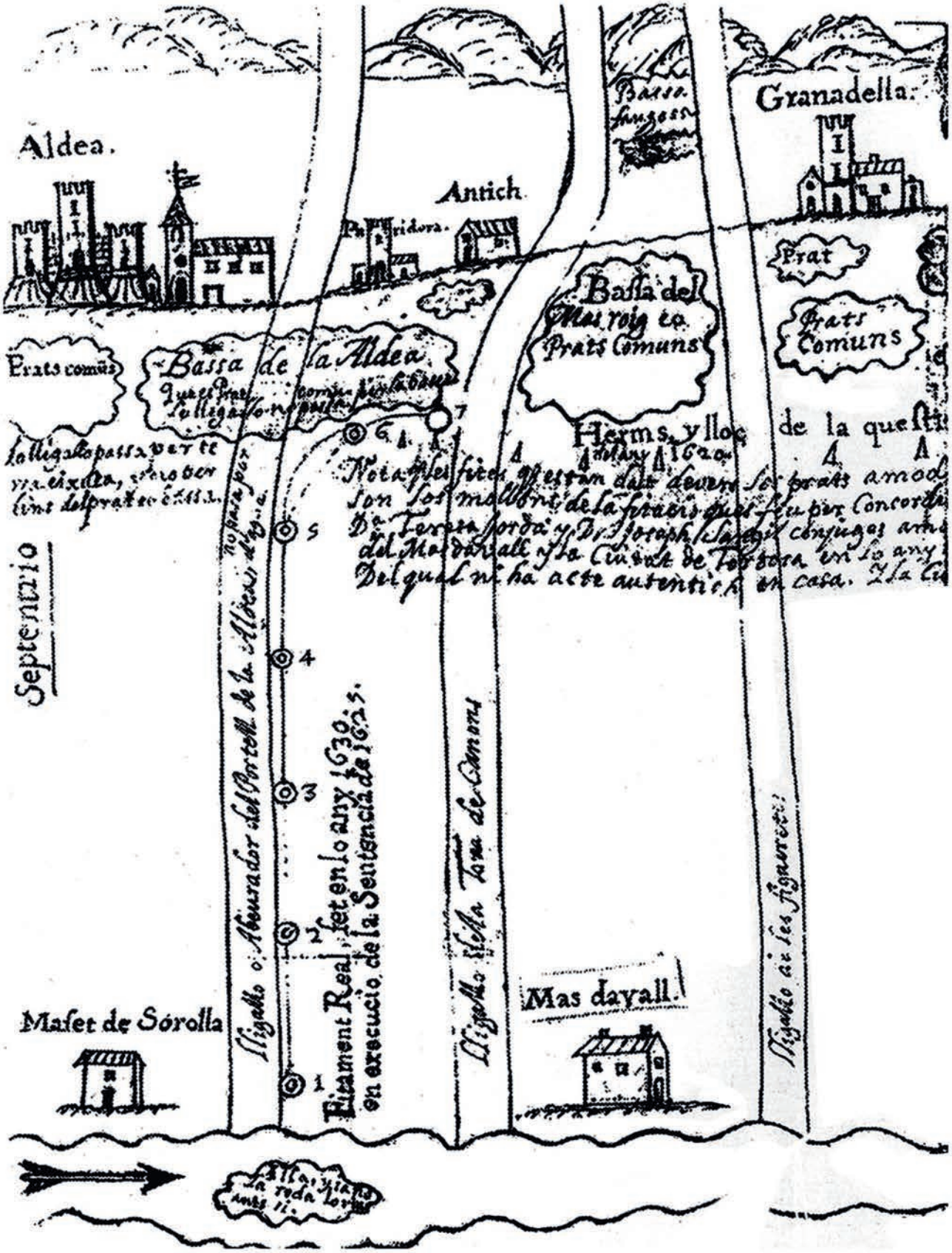
Aldea.
Antich.
Granadella.
Prat
Prats comuns
Bassa de la Aldea
Bassa del Mas roig co
Prats Comuns
Herms, y lloç
Septenario
Mas dayall.
Maset de Sórolla
Tiament Real fet en lo any 1630.
en execució de la Sentencia de 1625.

El context territorial i històric de la torre de l'Aldea

La torre actual

L'actual torre de l'Aldea, excepte la base, és una reedificació de l'any 1936 , després que l'any 1914 s'hagués enderrocat parcialment.
Presenta una singular planta basilical – alguns autors la veuen com a "rectangular amb dues arestes arrodonides" – que presenta el costat nord recte i el sud rodó.

L'alçada total de la torre és de 20m . Té tres pisos i terrassa amb merlets. A cada pis hi ha una finestra rectangular que mira al nord. La base està coberta per un ample talús, a la part arrodonida.

La porta es situa a la cara nord, a 1,5m. del terra, construïda de punt rodó amb cinc dovelles de pedra. Al damunt de la porta hi ha tres làpides, amb inscripcions i un escut heràldic. Aquestes làpides fan referència a les diferents restauracions i reedificacions que ha sofert la torre mentre que l'escut heràldic pertany, probablement, a la família dels Jordà que van ser-ne propietaris des del segle XVI.

Làpida del 1586
Text : “EVIT REEDIFICATA A PETRO RAYMUNDO JORDA. ANNO 1586 “

Làpida del 1854
Text : “Reedificada por Alfonso Guzmán de Villoria, 1854”

Làpida del 1936
Text : “Aquesta torra aixecada fou en l’Edat Mitjana sobre fonaments de remota antiguitat en la regió ilercavònia a on testimoni Livi, Espanya n’hi posseïa moltes i en llocs elevats edificades al rompre’s la segona guerra púnica (218 ans de Jesucrist) utilitzant-les com a mirandes i fortificacions contra lladres i pirates los nostres avantpassats ilercavons. Tortosa 1936.”

Hom desconeix l’origen exacte de la torre. Alguns autors consideren que podria haver estat construïda per Bernat de Bell-lloc , el noble que rebé el lloc de l’Aldea de mans del comte Berenguer IV per haver-lo ajudat a conquerir Tortosa i que intentà repoblar el lloc i fundà l’església de Santa Maria al seu costat.
Altres sostenen que podria tindre un origen més antic com a torre de guaita del litoral a la desembocadura de l’Ebre.

Es comunicava òpticament amb la torre de la Candela, enfront d’Amposta, i amb les de Vinaixerop i Vilòria, situades al NW.

Els orígens de la torre són els orígens de l'Aldea

Com hem dit, no sabem els orígens de la torre de l'Aldea. Ara bé, de mica en mica van apareixent dades arqueològiques que semblen confirmar que el lloc on s'assenten la torre i l'ermita de l'Aldea tingué una ocupació humana antiquíssima.

Deixant de banda un hipotètic antecedent com a torre ilercavònica – citat en el text d'una de les làpides – el que sí sabem és que el lloc fou un assentament romà amb finalitats agrícoles i comercials tot i que desconeixem si en aquells moments hi havia una torre construïda.

L'altre moment històric significatiu a les terres de l'Ebre – l'ocupació andalusina del territori – també està ben representat a la zona de la torre , amb la presència d'un castellet i una almúnia o granja agrícola. Cal recordar, amb M. Epalza, que el topònim"Aldea" – com altres topònims com Daia Alta i Daia Baixa, a la província d'Alacant – no prové de l'arabisme català o castellà aldea, sinó de l'àrab daia , que significa "poblet". Es tracta, específicament, en la llengua àrab d'Al-Andalus i en el nostre context d'una "finca estatal encomanada a un governador per a fruir dels rèdits el temps que estiga en el seu càrrec".

Durant els segles XII i XIII la torre passà per diferents mans

Berenguer IV , avantçant-se a la conquesta cristiana del lloc, l'atorgava a Bernat de Bell-lloc el 31 de desembre de 1146 (" ipsam almuniam que est in prato Tortuose que vocatus Aldea"). Encara no s'havia conquerit Tortosa i ,probablement, formava part del pagament de l'ajut que el comte cercava dels senyols feudals , seguint la pràctica habitual dels comtes catalans de "pagar per endavant" amb els llocs que s'havien de conquerir i assegurant-se l'ajut necessari per a aital escomesa.

Bernat de Bell-lloc en prengué possessió el 1148 , repoblà el lloc amb una petita comunitat cristiana i fundà l'església dedicada a Santa Maria, ja el 1161, probablement ubicada al lloc on es situaria una antiga mesquita. Durant un bon grapat d'anys convisqueren, probablement, ambdós comunitats : la islàmica i la cristiana.

És ben probable que fos aquest senyor feudal qui edifiqués la torre per tal de protegir la població que intentava assentar-hi, bé construïnt-la de nou, bé aprofitant les pedres i la ubicació d'alguna torre andalusina anterior.

L'any 1186 els Bell.lloc vengueren a en Gaimundí i uns anys més tard la propietat féu cap a la Corona, després d'haver passat per mans de Templers i Hospitalers.

El 1288, des de Palerm (Sicília), la reina Constança la lliurava a Pere Martí, el qui la conservà fins al 1304, any en que la vengué als monjos de Benifassar per un import de trenta mil sous juntament amb la de Vinaixerop, amb quina propietat la vinculava.

Els monjos de Benifassar aprofitaven els prats de l'Aldea per a la trashumància des del Port

A partir de 1304, amb el traspàs a mans de Benifassar s'inicien una sèrie de disputes i pleits entre els monjos cistercencs i la ciutat de Tortosa per qüestions juridiccionals. El convent de Benifassar, però, acabà comprant les propietats que hi tenien els ciutadans de Tortosa i aconseguí augmentar el seu poder i influència a la zona. La població de l'Aldea ,constituïda , majoritàriament, per gent sarraïna , acabà retent homenatge a l'abat de Benifassar el 1359.

Els monjos de Benifassar aprofitaven les pastures de l'Aldea per a baixar, a l'hivern, els ramats que posseïen al Port a través dels camins de trashumància de proximitat: els lligallos . En aquest sentit, cal destacar el paper que hi jugava el Lligallo de les Veles.

Durant el període de temps en que el lloc estigué en mans dels monjos cistercencs hi havia una torre i un castell i el lloc consta habitat per famílies musulmanes i cristianes. Al segle XV, però, s'inicia un procés de despoblament que serà definitiu quan al 1521 els corsaris assalten Amposta enduent-se 150 persones que vendran com a esclaus al nord d'Àfrica.

A finals del segle XV l'ermita de l'Aldea es converteix en lloc advocació dels mariners tortosins, atesa la seva situació a la desembocadura del riu.

El segle XVI fóu un malson per a la població costanera de les terres de l'Ebre i els habitants de l'Aldea abandonaren el lloc

Els atacs corsaris a la costa de l'Ebre comencen a intensificar-se a partir del segle XVI com a conseqüència de l'enfrontament entre l'imperi otomà i els regnes occidentals cristians per la hegemonia en la mediterrània. Les incursions piràtiques sovintegen al Perelló, Fullola, Amposta, La Ràpita, Freginals,... i els pocs habitants que quedaven a l'Aldea decideixen abandonar el lloc.

En aquest context, els monjos cistercencs de Benifassar es desfan del domini de l'Aldea i la família dels Jordà, de Tortosa, acaben fent-se amos de la torre i el lloc, en un confús procés que acabarà portant moltes tensions en el sí de la comunitat del Convent.

Els Jordà no són poblacionistes sinó que només centren el seu interès en els rendiments agrícoles i ramaders de les seues possessions, així que el lloc restarà despoblat ja per sempre més. El Santuari resta com a reminiscència de l'antic nucli urbà, enmig d'un paisatge de prats, ramats i llacunes.

Això sí, la família Jordà refà la torre, el 1586, per a refugi de pastors i pagesos en cas d'atac berberisc i en deixen constància a la façana nord.

Al segle XVII començaren els romiatges per a demanar pluja

Les terres del voltant de la torre restaren despoblades i majoritàriament ermes fins la primera meitat del segle XVIII.

Malgrat tot, el lloc continuarà sent visitat periòdicament. A partir de l'Edat Moderna la Mare de Déu de l'Aldea rebrà periòdicament els precs dels tortosins davant d'algunes calamitats públiques, especialment durant els episodis de sequera, tot seguint un popularíssim itinerari que, sortint de la ciutat de Tortosa, tenia parades a l'ermita de la Petja, la de Santa Càndia, ...

Al segle XVIII comença la transformació agrícola dels prats de l'Aldea ... i també els pleits i tensions per la propietat de les terres.

A meitat del segle XVIII es desferma al territori de l'Ebre un procés molt intens de colonització de terres ermes, com a conseqüència de l'increment demogràfic i les polítiques agraristes dels polítics il·lustrats. Aquest procés és especialment intens a les terres de garriga de les planes i muntanyes del terme de Tortosa que veuran omplir el seu paisatge milers d'oliveres.

Però també a les terres deltaiques, especialment a les tores, motes, malecons i parts més altes , els pagesos, servint-se del sistema d'aprisió[1] de les terres comunals com a mitjà d'accedir a la propietat de la terra, començaran a desermar les terres i introduiran els primers conreus.

1Els preceptes tradicionals continguts al codi de Les Costums de Tortosa, regulaven l'aprisió que havia estat regulada de nou el 1776.

Seran aquests colons dels prats deltaics els que començaran a viure, de nou, a l'Aldea. Ara, però, s'establiran a les vores de la carretera de Venta Nova – a Camarles – a Vinaròs, acabada de construir.

Com que l'alegria a casa del poble dura poc, els colons acabaren finalment tenint que pagar censos emfitèutics als Jordà que interpretaren i pleitejaren amb èxit que les terres desermades eren seves.

La nissaga dels Jordà – que acabaren controlant les finques de l'Aldea, el Mas Roig, l'Antic, la Granadella i Camarles - s'extingí al segle XVIII per falta de varons i fou substituïda com a propietària de la torre pels Guzmán de Villòria, descendents d'un Governador de Tortosa que s'havia casat amb una Jordà.

Fou tanta la tensió i el conflicte originat entre els Jordà, i els seus descendents, i els colons que el Governador i el seu advocat acabaran assassinats a Tortosa el 1808 i Mariana Jordà- esposa de l'assassinat- hagué de signar un document declarant les terres comunals.

Acabada la Guerra del Francés, però, les sentències tornaran a ser favorables als Jordà.

Al segle XIX es crea la Sociedad de Desagüe de los Prados de l'Aldea...

Els prats de l'Aldea formaven part – encara a meitat del segle XIX – dels prats comunals de Tortosa.

El 10 de juny de 1844, una vuitantena de veïns de Tortosa demanà a l'ajuntament de la ciutat la cessió dels terrenys pantanosos de la partida de l'Aldea per tal de dur a terme un procés col·lectiu d'aprisió de terres pantanoses, ates que la transformació en cultiu d'aques tipus de terrenys requeria un esforç humà i tècnic superior a les possibilitats individuals, per la qual cosa havien decidit associar-se per a desguassar-los i repartir després les noves terres entre els associats en funció del capital invertit.

La Sociedad, creada el 26 d'agost de 1844 per gent de diversos origens professionals – només hi consten un 25% de pagesos!!- pretenia establir possessions de 20 jornals de terra com a màxim per a cada soci. Amb el temps, però, canvià substancialment aquesta filosofia igualitarista i alguns socis inversors forasters acabaren fent-se amb la major part de la terra .

El projecte de la Societat dels Prats contemplava la transformació d'unes 1400ha. de terreny i la construcció d'uns 25 km de sèquies de desguàs.

Després de moltes dificultats financeres i tècniques, la Societat es transformà en Sindicat Agrícola i el 8 de febrer de 1907 es convertí en Comunitat de Regants.

.... que acabà fent possible la construcció del Canal de l'Esquerra de l'Ebre, inaugurat el 5 de maig de 1912

La construcció dels canals d'ambdòs costats del riu Ebre són fruit d'una antiga aspiració del territori que només va poder fer-se realitat després de molts intents i llargs períodes de dificultats.

El Canal de l'Esquerra no es va poder inaugurar fins que es van superar tots els obstacles tècnics – el canal havi de travessar la ciutat de Tortosa -, financers, institucionals,...

Per a fer-lo una realitat, hi jugà un paper molt destacat la Societat dels Prats en convertir-se en Comunitat de Regants i fer possible que la Real Companyia de Canalización del Ebro pugués aprofitar els avantatges que donaven les lleis espanyoles a les obres de reg.

L'entitat que actualment controla la xarxa de reg a l'hemidelta esquerre féu possible la construcció del canal de l'Esquerra, gràcies al qual es va poder completar la transformació dels prats de l'Aldea.

Amb la construcció del canal, s'inicià a l'hemidelta esquerra un procés similar al de les terres del delta dret amb la introducció i extensió del conreu de l'arrós.

Mentrestant, la torre que al 1914 estava ja en molt mal estat fou reedificada el 1936. La torre actual és, per tant, una de les reedificacions, més o menys reeixida, de l'antiga torre medieval.

Al segle XXI s'ha equipat la torre com a Centre d'Interpretació de les torres de guaita de l'Ebre.

L'any 2008 l'Ajuntament de l'Aldea ha dotat la torre amb un equipament interpretatiu amb l'objectiu d'afavorir la dinamització turística del municipi.

El contingut dels diferents plafons instal·lats a cada planta pretenen oferir informació rellevant sobre les torres de guaita i es distribueixen segons el següent guió :

Planta baixa

La torre de l'Aldea, una torre litoral?
L'Ebre, un territori fortificat

Primera planta

El perill venia del mar: el risc de viure a la costa
Les torres feien de radars i avisaven dels perills

Segona planta

Elements d'una torre
Construir una torre

Tercera planta

Viure a una torre: un estat permanent d'alerta
No s'hi val a badar!!

Planta terrat

El Delta del segle XVI i el delta actual : vistes panoràmiques.

Inserció curricular

La proposta que us presentem l'hem elaborat pensant amb l'alumnat de Cicle Superior de Primària, encara que creiem que el professorat del primer Cicle d'ESO podrà adaptar-la fàcilment al seu alumnat ,si s'escau.

Com comprovareu, es tracta d'una proposta oberta i adaptable a diverses situacions que requereix d'un darrer nivell de concreció que , al nostre entendre, ha de fer el professorat responsable del grup.

La visita ha de constituir un pas intermedi d'un Projecte de Treball que ha de començar i acabar a l'aula i s'ha d'inserir en el desenvolupament del currículum a l'aula per a obtenir-ne els beneficis educatius esperats.

A continuació us presentem les principals característiques curriculars d'aquest projecte , enfocat a alumnat de Cicle Superior de Primària, extretes del Currículum de Primària del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Objectius generals

- Tenir consciència del valor del treball individual i col·lectiu i desenvolupar hàbits d'esforç i treball en l'estudi, així com actituds de confiança, amb iniciativa personal, autodisciplina, sentit crític, responsabilitat, curiositat, interès i creativitat en l'aprenentatge.

- Conèixer i utilitzar de manera apropiada tant la llengua catalana com la llengua castellana i desenvolupar hàbits de lectura.

- Conèixer, valorar i estimar l'entorn natural, social i cultural més proper, reforçant així el sentiment de pertinença i arrelament al país i la capacitat d'extrapolar aquests coneixements al món en general.

- Iniciar-se en la utilització per a l'aprenentatge de les tecnologies de la informació i la comunicació, seleccionar i valorar la informació rebuda o aconseguida per mitjà de les tecnologies de la informació i de la comunicació.

- Aplicar, en contextos diversos, els diferents coneixements adquirits i els recursos propis, a fi de resoldre de manera creativa problemes, situacions personals i necessitats de la vida quotidiana.

Objectius de l'àmbit de les llengües

Desenvolupar la competència en la llengua catalana com a vehicle de comunicació parlada o escrita per a la construcció dels coneixements, per al desenvolupament personal i l'expressió i per a la seva participació en les creacions culturals.

Expressar-se oralment, adequant les formes i el contingut als diferents contextos i situacions comunicatives, i mostrant una actitud respectuosa i de col·laboració.

Comprendre textos escrits que es donen en l'àmbit escolar i en el context social i cultural proper.

Comprendre textos audiovisuals (publicitat, pel·lícules, informatius), dels mitjans de comunicació o de les tecnologies de la informació i la comunicació, i fer-ne una lectura crítica i creativa.

Utilitzar adequadament la biblioteca, els mitjans de comunicació audiovisual i les tecnologies de la informació per obtenir, interpretar i valorar informacions i opinions diferents.

Utilitzar les llengües eficaçment en l'activitat escolar, tant per buscar, recollir i processar informació com per escriure textos vinculats a les diferents àrees del currículum.

Produir textos de diferent tipologia i amb diferents suports, relacionats amb el context social i cultural, amb adequació, coherència, cohesió i correcció lingüística, segons l'edat.

Continguts de l'àmbit de les llengües

DIMENSIÓ COMUNICATIVA

Parlar i conversar

· Exposició de temes de manera ordenada i comprensible, i participar activament en els diàlegs o debats, aportant i defensant idees pròpies i defensant o contradient, si cal, les dels altres amb arguments raonats, amb la possibilitat de fer-ho en presència d'una càmera.

· Exposicions a partir d'un guió, esquema, imatge o bé utilitzant com a suport programaris de presentació

Escoltar i comprendre

· Comprensió de tot tipus de missatges orals en diferents contextos i en qualsevol dels escenaris possibles:
activitats d'aula, situacions d'aprenentatge en qualsevol àrea i en la vida quotidiana.

Llegir i comprendre

· Comprensió de les informacions escrites en algun dels formats possibles que fan referència a qualsevol àmbit de l'escola i de la vida quotidiana (material de treball, instruccions, anotacions, fullets informatius, documentals, publicitat, cartes, articles del diari, reportatges i entrevistes, entre d'altres).

· Respondre preguntes a partir d'un text, la resposta de les quals comporti re-elaboració.

· Utilització d'Internet per buscar informació: coneixement dels cercadors més habituals, coneixement de les adreces de més ús i capacitat per captar informació a partir d'enllaços i d'organitzar-la per ferne un treball personal.

· Ús d'eines informàtiques de comunicació: correu electrònic i entorns virtuals.

Escriure

· Escriptura de textos produïts en diferents situacions i que responguin a diferents intencions que, sempre que calgui, han de tenir el suport d'imatges o esquemes: narracions, explicacions, descripcions, diàlegs, notícies, receptes, còmics, entre d'altres.

Utilització de programari per enviar i rebre correus electrònics, per escriure i publicar a Internet per comunicar-se.

DIMENSIÓ LITERÀRIA

· Producció de textos audiovisuals senzills (utilitzant la imatge fixa o en moviment i el so) per descriure,narrar i informar i per expressar emocions i opinions.

Objectius de l'àrea de coneixement del medi

L'àrea de coneixement del medi natural, social i cultural de l'educació primària té com a objectiu, entre d'altres, el desenvolupament de les capacitats següents:

- Utilitzar diversos llenguatges per expressar i comunicar els continguts de l'àrea de forma personal i creativa, seleccionar i interpretar dades expressades per mitjà de codis diversos (lingüístics, numèrics, gràfics) i reflexionar sobre el propi procés d'aprenentatge.

- Identificar l'especificitat dels éssers humans i analitzar i valorar críticament la intervenció humana en el medi i el seu impacte al llarg del temps, adoptant compromisos individuals i col·lectius d'actuació en la protecció i millora del medi ambient i del patrimoni cultural.

- Reconèixer en el medi natural, social i cultural els canvis i les continuïtats relacionats amb el pas del temps, comprendre algunes relacions de successió i simultaneïtat, de cronologia i de durada, i aplicar aquests coneixements en la interpretació del present, la comprensió del passat i en la construcció del futur.

- Identificar els principals elements de l'entorn natural, social i cultural; analitzar la seva organització, les seves característiques i interaccions i aplicar aquesta anàlisi a diferents escales espacials i temporals.

- Utilitzar de manera responsable i creativa les TIC i el material relacionat amb l'experimentació i el treball de camp, com a eines per obtenir informacions i com a instruments per aprendre i compartir coneixements.

- Utilitzar la llengua com a eina per construir coneixement, per comunicar-lo i per compartir-lo amb els altres, a partir del desenvolupament de les competències comunicatives pròpies de l'àrea (descripció, explicació, justificació, interpretació i argumentació).

Continguts de l'àrea de coneixement del medi

· Utilització i interpretació de diferents representacions cartogràfiques (plànols, fotos aèries, croquis), en diferents suports, per localitzar elements importants del medi físic. Realització de croquis d'espais propers.

· Comprensió del temps cronològic i ús de representacions gràfiques per situar fets i etapes de l'evolució històrica.Anàlisi de l'evolució d'algun element patrimonial de l'entorn proper, a partir del treball cooperatiu, i comunicació de la informació per mitjà dels recursos de les TIC, mostrant valoració i respecte per les manifestacions del patrimoni.

· Utilització d'Internet per a la cerca d'informació (imatge, text i àudio) a través de: cercadors, paraules claus, adreces web. Tractament de la informació.

· Ús del correu electrònic i entorns virtuals de comunicació amb publicació de documents a Internet.

Criteris d'avaluació

Àmbit de les LLENGÜES

· Comprendre autònomament textos escrits (contes, poemes, articles, fullets informatius, entre d'altres) i audiovisuals (pel·lícules, anuncis, informatius).

· Saber respondre i formular preguntes referides als textos que s'han llegit o mirat.Saber sintetitzar informació provinent de webs utilitzant el format hipertext.

· Escriure textos de tot tipus: contes, poemes, còmics, diaris personals, notícies.

ÀREA DEL CONEIXEMENT DEL MEDI

· Analitzar els elements físics i humanitzats dels paisatges i els principals factors de canvi produïts per processos naturals i per l'activitat humana al llarg del temps.

· Reconèixer la diversitat de paisatges de Catalunya i Espanya i la necessitat de preservar la riquesa paisatgística i patrimonial.

· Utilitzar plànols i mapes a diferents escales, interpretant els diferents signes convencionals, així com fotografies aèries.

· Elaborar croquis i plànols senzills com a mitjà per analitzar elements del territori i comunicar els resultats de les observacions i interpretacions.

· Utilitzar diferents tipus de fonts documentals (textuals, patrimonials, orals) per obtenir informació sobre els trets significatius de la societat d'èpoques passades, situant els fets en línies de temps.

Activitats
Treball previ i posterior a la sortida

Per tal d'aprofundir més en el contingut educatiu de la sortida, la implicació del mestre és clau. Cal que el professor faci una preparació prèvia a la sortida i unes conclusions posteriors.

Com a treball previ a la sortida es recomana treballar les normes bàsiques de comportament a la natura i la localització de la torre de l'Aldea.
Les normes bàsiques de comportament són les següents:

-Generar el mínim de deixalles a la sortida: evitar portar embalatges innecessaris.
-No deixar les deixalles al medi, recollir-les en una bossa o portar-les dins la motxilla.
-No recollir mostres de plantes, animals o materials sense el permís de l'educador/a.
-No molestar els animals de l'entorn ni arrencar plantes o flors.
-No provocar sorolls estridents o molestos.
-Per raons de seguretat, no sortir del camí que indica l'educador/a ni tampoc avançar-lo/la.

Per raons de temps, és possible que alguns dels continguts didàctics de les fitxes no s'acabin d'omplir durant la sortida, és per aquest motiu que cal un treball posterior a la sortida.

Activitats prèvies al centre

1.1 Localitzar torres, castells i restes patrimonials al seu poble. Descriure'l. Què en sabem d'ell?

1.2 Localitzar diferents torres de l'Ebre i identificar el municipi on estan ubicades.

1.3 Preparar la sortida :

- Itinerari
- Horaris
- Transport públic
- Pressupost
- Farmaciola
- ...

1.4 Documentació prèvia :

- On anem?
- Què en sabem?
- Què en volem saber?
- Consulteu Internet.

1.5 Cartografia. Ús de mapes.

- Localitzeu un mapa del municipi de l'Aldea . **(Podeu consultar el web de l'Institut Cartogràfic de Catalunya o al web de l'Ajuntament de l'Aldea.)**

Contesteu:

Quines paraules heu fet servir per a la cerca?
Quina adreça heu consultat?
Quina escala tenia el mapa que heu consultat?
Quines torres heu localitzat a l'Aldea?
Quina distància hi ha entre les torres?
Com ho heu calculat?

1.6 Què m'agradaria saber de la torre?

Prepareu-vos les preguntes que us voleu contestar amb la visita.

Quadern de l'alumne

Activitats durant la visita a la torre de l'Aldea

Activitats durant la visita

Plafó exterior :

Consulta el plafó exterior i contesta:

A quin telèfon s'ha de trucar per a visitar la torre?

_____

Per quines raons es vol conservar la torre?

_____

_____

_____

Dibuixa el conjunt de la torre i l'ermita.

Calcula l'alçada de la torre. Explica quin mètode has fet servir.

_____

_____

_____

_____

Observa la torre, des de l'exterior :

De quins materials està feta?

Quina forma de planta presenta?

On és la porta? Quina orientació presenta?

Quantes obertures té? Amb quina orientació?

Quins elements defensius presenta ? (merlets, matacans, sageteres,...)

Quina alçada creus que té?

Quina superfície té de planta ? Com la calcularies?
Fes un dibuix de la planta de la torre. Amida-la.

Observa les inscripcions de damunt la porta de la torre. Què hi diuen?

Planta baixa :

Consulta el mapa de les torres i contesta :
Quines torres coneixes?

_____

Quines torres del delta han desaparegut?

_____

Per quines causes et sembla que han pogut desaparèixer?

Perquè les han enderrocat els pirates
Perquè les han enderrocat per a aprofitar les pedres
Perquè les ha tombat el vent
Perquè_____

Mira el mapa del delta i localitza els llocs següents :

1-Torre de Camarles
2-Torre de Vinaixerop
3-Torre de l'Aldea
4-Torre de Burjassènia
5-Torre de la Candela
6-Torre de l'Oriola
7-Torre de la Carrova
8-Torre de Campredó
9-Torre de Forcheron
10-Torre de la Guardiola
11-Torre de Sant Joan

Quines d'aquestes torres apareixen al plànol del segle XVII?

_____

Com és que la torre de l'Aldea, quan la van construir, estava prop del mar i ara no?

_____

Planta primera :

El perill venia del mar

Com és que la gent no volia viure a la vora del mar?

Per a què servien les torres com aquesta?

Com és que la porta es troba més amunt de la base?

Com és que hi ha poques obertures?

Per què són tan menudes, les obertures?

Les torres feien de radars

- Quan i perquè es feien senyals des de la torre?

- A qui avisaven?

Com es feien els senyals des de les torres?

Quin senyal s'havia de fer si s'avistaven tres vaixells?

I si era de nit?

Si hi havia un penjoll al terrat de la torre...perill o tranquilitat?

Planta segona :

Els elements de la torre.

Consulta els plafons i posa el nom a cadascun dels elements de la torre.

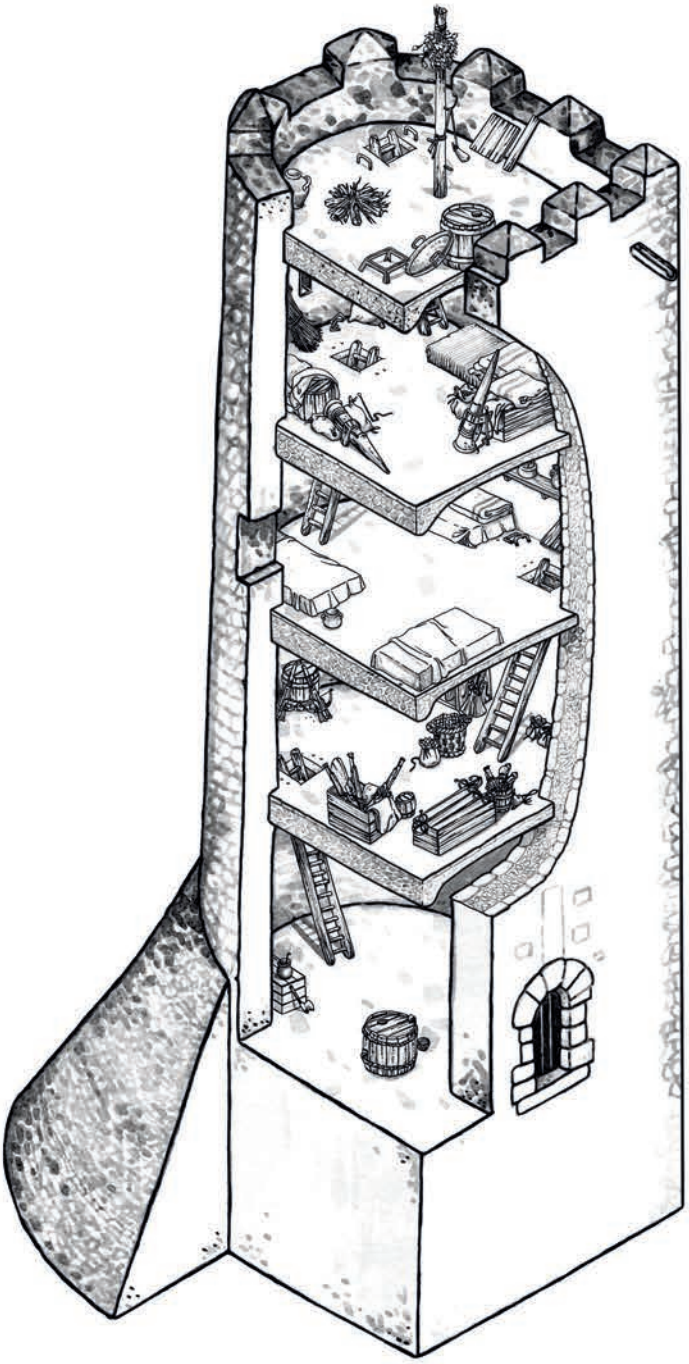

Planta segona :

La construcció de la torre:

Com es construïa una torre? Per on es començava?

Quin gruix tenien les parets?

Quina alçada tenia?

Quantes plantes? Per a què servia cada planta?

Quins materials es feien servir? D'on els treien?

Quan temps es trigava a construir-la?

Quants diners costava?

Qui les construïa?

De qui eren?

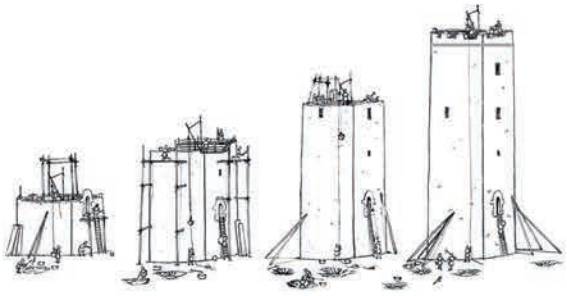

Planta tercera :

Viure en una torre.

Quines diferències hi havia entre una torre privada i una torre pública?

_____

_____

Com es comprovava que els vigilants no badessin?

_____

_____

Com s'assenyalava la presència de tres barques enemigues?

_____

Com es feia saber que l'enemic havia posat peu a terra?

_____

No s'hi val a badar!!

Verdader o fals?

Els caps de la guarnició de la torre podien anar a dormir a casa cada dia. ☐
Els artillers podien allunyar-se de la torre fins a 200m. ☐
Als soldats només se'ls permetia pescar a les tardes. ☐
Els guardes no podien tocar la guitarra. ☐
Només es podien llegir llibres de cavallers. ☐

Terrassa :

Compara els dibuixos dels plafons amb el territori actual del delta i completa el següent quadre:

DELTA DELS PLAFONS	DELTA ACTUAL
Moltes llacunes i braços de riu Pocs conreus Poques edificacions	
	Carreteres i camins asfaltats Molts quadros d'arròs Superfície molt aplanada
Molts llocs per a pescar Moltes aus Molts ramats	
	Poc arbres Molts vehicles a motor Mosquits a l'estiu
Algunes barraques escampades Moltes zones de salats Moltes torres a la vista	
	Un Parc Natural Molts turistes Molts crancs americans

Treball posterior a la sortida

Cal concebre la sortida com un pas intermedi d'un Projecte de Treball que ha de començar i acabar a l'aula.

És possible que, durant la sortida, no hi haja temps per a acabar algunes de les activitats plantejades o bé que dediquem més temps del previst a unes que a unes altres,... I, evidentment, cal aprofitar la sortida per a observar, registrar, prendre mesures i mostres, ... de la realitat, deixant per al treball posterior a l'aula el treball de sistematització, ordenació de dades i informacions, consultes bibliogràfiques o a Internet,...

Entenem que el treball posterior a una sortida com la que proposem ha d'anar orientat a l'elaboració del producte final del Projecte de Treball.

Existeixen diversos tipus i modalitats de productes finals. Cal relacionar el producte final amb els criteris d'avaluació que s'hauran pactat abans de l'activitat amb l'alumnat.

A tall d'exemple, citem algunes possibilitats :

-Elaborar una presentació àudiovisual per a comunicar a altres companys/es els resultats de la visita.
-Elaborar un fulletó turístic de la torre
-Elaborar una monografia de la torre que es dipositarà a la biblioteca de l'escola,..
-Redactar el blog de la sortida.
-Elaborar una proposta de pàgina web de la torre.
-Elaborar el Calendari de la torre.
-Elaborar l'Auca de la torre.
-.....

Fixeu-vos que totes les propostes comporten:

-Un treball col·laboratiu entre diferents membres d'un grup.
-L'elaboració d'un guió de treball que estableixi la seqüència, els continguts,...
-La mobilització de diverses competències bàsiques.
-La transferència del coneixement aprés a noves situacions.

Us animem, per tant, a inserir la visita a la torre en el desenvolupament del currículum a l'aula. Només així l'alumnat percebrà la visita com una situació potent d'ensenyament-aprenentatge i no com una anècdota turistitzant de baix impacte educatiu, tan freqüents – malauradament – en les sortides de l'aula.

Glossari

Cors, guerra del: "Senzillament es tracta d'una forma de pirateria per encàrrec". En èpoques de conflicte i per tal de dificultar el tràfic marítim i el proveïment de l'enemic, s'atorga per part de la potència rival el que s'ha anomenat "patent de cors" que consisteix en facilitar protecció bàsicament: indrets protegits on refugiar la flota corsària, i provisions (queviures, armament i fins i tot vaixells).

Corsera: És el conjunt de matacans que volten la torre.

Espiera: Obertura que servia per observar l'exterior sense perill d'ésser vist o ferit.

Espitllera: Element de defensa que consisteix en una obertura feta en el mur de la torre, moltes vegades sota la finestra, amb l'objectiu de poder mirar i disparar sense ésser vist des de l'exterior. Les espitlleres varien segons les armes que s'utilitzaven. Generalment estaven emmarcades en granit. Estols: Conjunt de naus que formen una flota o esquadra.

Fragata: A l'època de les galeres es coneix amb aquest nom el tipus de galera més petit que existia, amb uns deu rems per banda i sense coberta, en la que els tripulants feien totes les funcions: remers, mariners i força de desembarc. A partir del segle XVII, es coneix com a fragata un vaixell de tres pals amb la mateixa línia que el navili, però amb una sola bateria de canons.

Finestres: Generalment són rectangulars o quadrades i acostumen a ser molt reduïdes a la part inferior de la torre, per anar augmentant a la part superior. Hi ha torres que fins hi tot no tenen cap finestra. Si actualment trobem finestres a la planta baixa és perquè les han obert posteriorment. Sovint trobem les finestres emmarcades amb granit i a sota una espitllera.

Galera: Galera Reial Joan d'Àustria. Nau de grans dimensions, amb 60 m d'eslora i 6,2 m de mànega. Propulsada per 59 rems (29 a una banda i 30 a l'altra), moguts per 236 remers, amb dos pals, major i trinquet, de 22 m i 15 m d'alçària, respectivament, amb veles llatines i un total de 691 m. de superfície vèlica. Armada amb un canó de 36 lliures al centre de proa i quatre més petits als costats. El model de la fotografia és fruit d'un estudi realitzat pel Museu Marítim de barcelona, previ a la construcció de la rèplica del IV Centenari de la Batalla de Lepant.

Gàrgola: Canal volada de pedra que escorre l'aigua de la part alta de la torre.

Lladronera: És una matacà que està sostingut per tres mènsules. No acostuma a donar-se a les torres de defensa i de guaita.

Magrib: Regió natural del NW d'Àfrica que s'estén pel Marroc, Algèria i Tunísia, entre la Mediterrània i el Sàhara.

Matacà: Situat sobre la porta d'entrada a la torre, és una construcció en voladís, sostingut per mènsules amb obertures a la part inferior, per tal de poder observar o foragitar als intrusos. El matacà defensa l'entrada de la torre.

Mènsula: Element arquitectònic que serveix per sostenir alguna cosa. A les torres generalment aguantava el matacà.

Merlets: Els merlets són el petits pilars de pedra que hi ha a dalt de la torre. Entre ells s'hi deixa un espai per tal de poder disparar. Els merlets poden tenir diferents formes esglaonats, rectangulars....

Poterna: Porta petita d'una fortificació que dona accés a la torre i és defensada per un matacà o una corsera. Les poternes es troben al primer pis i s'hi podia accedir únicament amb una escala de mà o per mitjà d'un pont provisional de fusta. A les torres podem trobar portes a la planta baixa però aquestes només són d'entrada a aquesta planta i no a la torre. Moltes d'aquestes portes varen ésser construïdes posteriorment. L'estil de les poternes varia segons el moment de la seva construcció, generalment estaven emmarcades amb pedra.

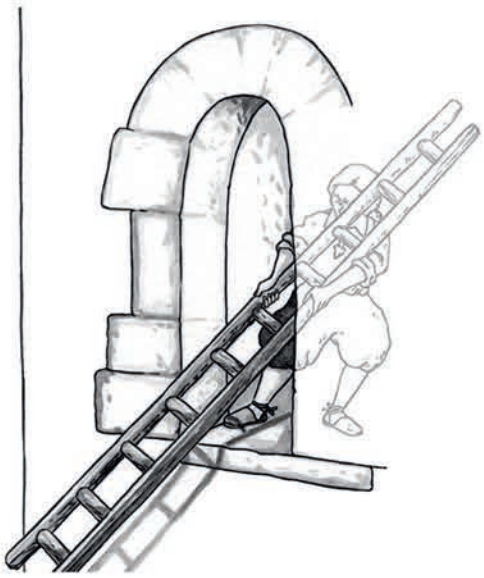

Sagetera: És una obertura feta en el mur per poder tirar fletxes.

Talús: Inclinació del parament d'un mur o una torre.

Trapes: És l'obertura interior que s'utilitzava per passar d'un pis a l'altre. Eren de dimensions molt reduïdes i només permetia el pas a una persona. S'hi accedia per una escala de mà que es treia un cop s'era a dalt.

Torres artillades: Dit de la torre amb canons.

Tronera: Obertura practicada a la paret d'una fortificació, per om pot disparar, quedant protegits del foc enemic.

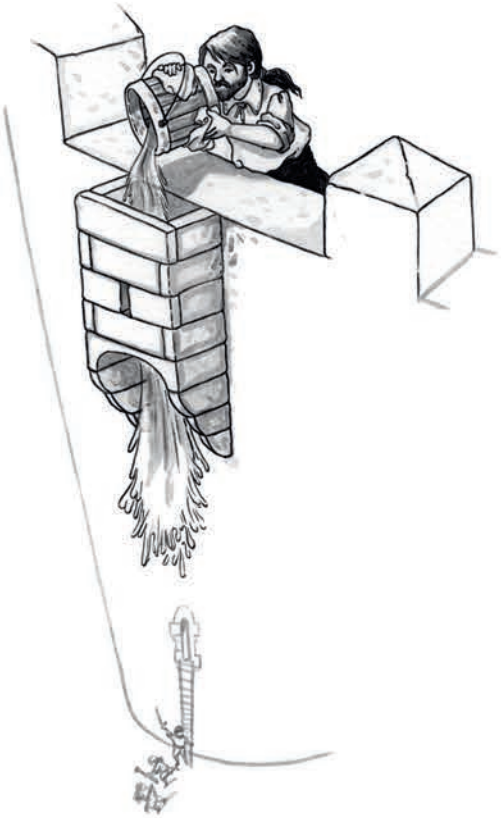

5.- Per a saber-ne més de la torre de l'Aldea i de les torres de guaita

AAVV. (1998) Pirates, Corsaris i Torres de Moros a l'Escala. Fulls d'Història local, núm. 71, L'Escala, desembre 1998

ALCOBERRO, A. i NOGUER, J. (1998) : Pirates, corsaris i torres de moros. Ajuntament de Palafrugell, 1998

ALOGUIN i PALLACH, R.(1998) : Guia de fortificacions de Tarragona. Edicions Tàrraco. Tarragona, 1998

BAYERRI, Enric : Historia de Tortosa y su comarca, 8 volums. Tortosa, 1933-1959.

CÁMARA MUÑOZ, A. (1991) : Las torres del litoral en el reinado de Felipe II: una arquitectura para la defensa del territorio, en "Espacio, Tiempo y Forma, UNED, 1991

CARLES, Francesc (1994) : "Les torres dels Alfacs durant l'època de l'expulsió" dins de L'expulsió dels moriscos. Conseqüències en el món islàmic i el món cristià, Barcelona

CARLES, Francesc : "Les torres de la ribera" Butlletí Informatiu del Parc natural del Delta de l'Ebre .

CARRERAS CANDI, Francesc : La navegación en el rio Ebro. Barcelona, 1940.

C.R.E.M. Centre de Recursos Educatius del Mar. Museu Marítim de Barcelona. Pirates, corsaris i bucaners.

DESPUIG, Cristòfor : Los col.loquis de la insigne ciutat de Tortosa., 1570

FABREGAT, Emeteri (2010) : "La Societat de Desguàs dels Prats de l'Aldea", a "Miscel·lània en el 850è aniversari de la Parròquia de l'Aldea (1160-2010), Cardona, V. (coord). Tortosa, 2010

FABREGAT GALCERÀ, E. (2000). "Les salines dels alfacs: origen i producció al segle XVIII" dins Recerca núm. 4. Centre d'Estudis Històrics del Baix Ebre,Tortosa, 2000

FEIJOO, R, (2000): La ruta de los corsarios. 2 vols. Ed. Laertes, 2000.

FUGUET, Joan (2010) : "Els dominis de la Casa Templera de Prat i el Territori de l'Aldea al Baix Ebre", a "Miscel·lània en el 850è aniversari de la Parròquia de l'Aldea (1160-2010), Cardona, V. (coord). Tortosa, 2010

GILABERT TOMÀS, J. (2000): Atacs corsaris i sistema defensiu a la mar de l'Ebre. Segle XVI. Recerca, núm.4,. Centre d'Estudis Històrics del Baix Ebre,Tortosa, 2000

MARTORELL, Francesc : Historia de la antigua Hibera. Tortosa, 1626.

MIRAVALL, R. i ALAVEDRA, J. (1980): Les torres de la regió marítima de l'Ebre. Edicions Dertosa, 1980M

MONTFORT COLOM, A. (pvre)(2004). La parròquia de l'Aldea. L'Aldea, 2004

MUÑOZ, Joan Hilari (1996) : "La torre de la Guardiola. Noves dades. L'Algadir, març 1996.

MUÑOZ, Joan-Hilari (2010) : "El segle XVI: una etapa decisiva en la història de l'Aldea", a "Miscel·lània en el 850è aniversari de la Parròquia de l'Aldea (1160-2010), Cardona, V. (coord). Tortosa, 2010

PARIS MUÑOZ, Eduardo (1990) : Torrenostra, historia, marineria y turismo, Barcelona, 1990.

PASTOR i LLUIS, F. (1914): El poblado y la ermita de la Aldea. La Zuda (Tortosa), novembre 1914, pp. 6 i ss.

PASTOR i LLUIS, F. (1915): Torres albarranas de la costa y sus torreros.. La Zuda (Tortosa), 30 de setembre 1915.

PASTOR i LLUIS, F. (1916): Agresiones piráticas al Perelló i Fullola. La Zuda (Tortosa), 1916, pp. 140-141.

PENA, J. (1959): Torres y fortalezas en el Bajo Ebro. La Zuda (Tortosa), núm. 33 de juliol-agost 1959.

PITARCH, J.(1998) :"El cors i la pirateria a la mar de l'Ebre durant la baixa edat mitjana", Ramàs, març 1998.

RIBAS, X. (1995): Les torres de defensa al delta de l'Ebre, Informatiu del Museu del Montsià, núm. 28, març 1995

Aldea.

Diputació Tarragona

Ajuntament de l'Aldea
Regidoria de Turisme